

Het moederdier te beschrijven kan beter aan deskundigen worden overgelaten, doch ik wil hier even mijn leeken-indruk weergeven. Het insect, dat bleekgeel gekleurd was, leek op het eerste gezicht zeer veel op een larve. Het bezat 12 schilden, van welke het eerste, dat het grootst was, een driehoekigen vorm bezat. De volgende 10 schilden waren meer rechthoekig en dakvormig gebogen. Het laatste en tevens kleinste schild was onder het voorgaande verborgen. De eerste drie schilden overkapten elkaar slechts voor een gering deel en maakten hierdoor een forschen indruk, de volgende lagen veel meer over elkaar heen en leken daardoor smaller. De meesten hadden een smalle dorsale groeve, de randen waren iets verdikt en bezet met zeer kleine haartjes. Zij waren alle dicht geaderd en hadden een mica-achtig voorkomen. De randen waren licht bruin gekleurd evenals de dorsale groeve, waardoor over het eerste $2/3$ deel van den rug een bruine streep liep. Bij het voortgaan deed het insect denken aan een rups, doordat het zich met het achterste deel van het lichaam afzette, waardoor een korte golvende beweging ontstond. Bij onraad trok het zich direct samen en bleef het onbeweeglijk liggen; bij verdere verstoring ging het op één zijde liggen en rolde het zich op.

Bandjarwangi, September 1936.

C. P. J. DE HAAS.

IETS OVER NEUSHOORNOGELS IN BORNEO

Fig. 1. *Buceros rhinoceros* — Martinoes
foto v. d. schr./ (W. Borneo).

Hieronder volgen eenige aantekeningen en foto's, welke ik gemaakt heb tijdens mijn verblijf onder de Embaloeh- en Batang Loepar Dajaks te Beoea-Martinoes, een missiepost in het Embaloeh-Kapoeas gebied, dat gelegen is in de diepe binnenlanden van West Borneo.

Buceros rhinoceros borneoensis
SCHL. et MÜLL. Fig. 1 stelt een jong exemplaar voor, dat door een Dajak was uitgehaald en verzorgd werd. De hoorn, welke in volwassen toestand opwaarts gebogen is, is bij dit exemplaar nog pas als een zwakke verdikking merkbaar. Tegenover zijn verzorger gedroeg de vogel zich geheel tam, hij vloog vrij rond en de oude vogels kwamen hem bij den pondok nog geregeld voeren. Voor mijn fototoestel was hij echter bang en zoo kon ik hem slechts op eenigen afstand „nemen”. Hij zat juist in de heete zon, wat wel de reden zal zijn geweest, dat hij zijn bek open hield. Hij werd door zijn eigenaar met rijst groot gebracht en nu was het merkwaardig te zien, hoe „handig” hij de bollen rijst in zijn bek

opving en hoe hij ze zonder merkbare slikbeweging en zonder den bek te sluiten naar binnen liet glijden.

In het boven-Kapoeas gebied komt de vogel algemeen in paren voor. Ik heb opgemerkt, dat zij op vaste tijden, ongeveer 6 uur n.m., volgens een vaste route, onder luid, vèr klinkend geroep over de rivier vliegen.

De Dajaks halen de nesten nogal eens uit, om de jonge vogels tam te maken, wat blijkbaar goed gaat. ROBINSON zegt dan ook omtrent deze soort: „It is easily tamed and makes an excellent pet”; maar dat deze neushoornvogel, als hij de kans ziet, kuikens rooft, zooals ROBINSON zegt (The Birds of the Malay Peninsula, II, p. 51), heb ik van de Dajaks nooit gehoord.

Voor dezen vogel heb ik een aantal inlandsche namen kunnen noteeren. De Embaloeh-Dajaks, de Kantoeks, de Kajans en de Kendajans in West-Borneo noemen hem respectievelijk tantakoean, eng-gang, tingaang en rangok, terwijl de Soehaids en Pesagoeans hem den naam geven van tingang. In Oost Borneo heet hij tangau bij de Toendjoeng-Dajaks en tingaang bij de Bahoës.

***Rhyticeros undulatus* (SHAW).¹⁾**

Het was in Mei 1933, ongeveer veertien dagen nadat ik bovenbesproken vogel had gefotografeerd, dat ik in de hoeloe-Embaloeh in een pondok van Batang-Loepars, waarin ik even ging rusten, dezen jongen vogel aantrof (fig. 2), die daar werd verzorgd. Jammer genoeg heb ik geen aantekeningen gemaakt; ik herinner mij alleen, dat zijn groote, kale krop mij bijzonder opviel. Ik meen, dat het de jaarvogel is, waarover in jrg. XXII (1933, blz. 46-49)

van De Tropische Natuur wordt geschreven. Als inlandsche naam kan ik alleen met zekerheid opgeven: *indoenan*, zooals de Embaloeh-Dajaks hem noemen.

Fig 2. *Rhyticeros? undulatus* — Martinoes
(W. Borneo). [foto v. d. schr.]

¹⁾ Het is niet uitgesloten, dat het hier een andere „soort” betreft, nl. *Rh. plicatus subruficollis* (BLYTH). Deze wordt nl. door CHASEN in zijn „Handlist of Malaysian Birds” gehouden voor een andere soort dan *Rh. undulatus* (SHAW). BARTELS en STRESEMANN echter zien in deze laatste slechts een ras van *Rh. plicatus* en zij noemen den vogel in hun lijst van Java vogels (Treubia XI, 1929) dan ook *Rh. plicatus undulatus* (SHAW).

Rh. subruficollis heeft geen groeven in den snavel en mist ook den zwarten band, welke bij *Rh. undulatus* over den keelzak loopt; hij zou ook kleiner zijn dan dezen laatste. Aan de hand van de foto is de grootte niet vast te stellen, terwijl evenmin met zekerheid is te zeggen, of de lichte keelzak een zwarten band draagt of niet; de huid daar is niet te zien en het betreft bovendien een jongen vogel. Is het inderdaad een begin van groeven, hetgeen de foto aan den snavel van het dier laat zien, dan zou dit er op wijzen, dat het hier een exemplaar van *Rh. undulatus* geldt.

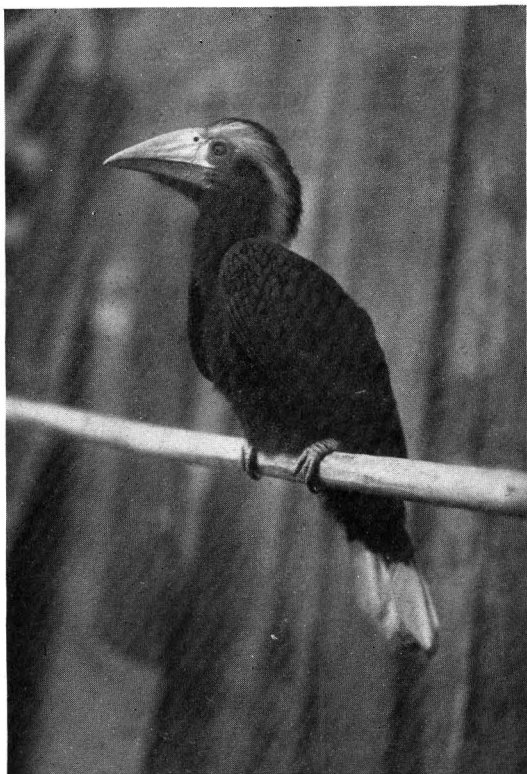

Fig. 3. *Anthracoceros malayanus* — Martinoes
[foto v. d. schr.] (W. Borneo).

aan nummer 3, doch kenbaar aan haar groote kuif op den kop. Deze vogel is ook geheel zwart, maar mist de oogstreep. Zijn bek is groen en de kuifveeren zijn zeer beweeglijk. Het uiteinde van de buitenste staartpennen is wit. Zijn geluid is een scherp, schellen roep.

De Embaloeh-Dajaks noemen dezen toeliang en den anderen met witte oogstreep toeliang bawi.

De soort is in de binnenlanden van Borneo zeer talrijk; zelf heb ik meermalen wel twintig

***Anthracoceros malayanus* (RAFFLES)** (fig. 3). In April 1934 bracht een schooljongen van de Embaloeh-Dajaks mij deze kleinere soort neushoornvogel, weer een jong exemplaar en door zijn vader uitgehaald om te verzorgen. De vogel had een lengte van 56 cm en was geheel zwart. Aan weerszijden van den kop boven de oogen liep een breede, vuilwitte oogstreep, die zich tot in den nek voortzette. De ooghuid was groen en de bek zeer lichtgroen tot vuilwit. De twee middelste staartpennen waren geheel zwart, doch de andere staartpennen slechts zwart aan den voet. De pooten waren grijs.

Het was een zeer goedge vogel, die verbazend kon vreten en daarbij dan veel kabaal maakte met zijn schelle, hoge stem.

In West-Borneo noemen de Embaloehers hem toeliang bawi, de Soehaids, de Kantoeks en de Pesagoeans koekoe en de Kajans toesaan, terwijl hij door de Kendajans kakajo wordt genoemd. Bij de Toendjoengs en Bahau's in Oost-Borneo heet hij resp. batoe oeloe en kalokelik.

***Anorrhinus galeritus* (TEMME)** Als vierde (fig. 4) geef ik nog een kleinere soort, verwant

Fig. 4. *Anorrhinus galeritus* — Bika (W. Borneo). [foto v. d. schr.]

en meer van deze neushoornvogels aangetroffen in vruchtdragende *Ficus*-boomen en als dan zoo'n troep met suizenden wiekslag en onder schellen, harden roep opvliegt, maakt dat op een bewoner der lage landen aan de zee wel een echt tropischen indruk.

Voor dezen vogel hebben in West-Borneo de Kantoeks den naam *be-roewi*, de Soehaids dien van *bhoewi*, de Pesagoeans van *roewi* en de Kendajans dien van *èhè*. In Oost-Borneo wordt hij door de Toendjoengs *moewè* en door de Bahaus *kaloek* genoemd.

***Berenicornis comatus* (RAFFLES)** (fig. 5). Het was in April 1934, dat ik dezen jongen bijna volwassen vogel kocht van een Batang-Loepar voor een stuk zout. Ik heb den vogel echter slechts een veertien dagen in leven kunnen houden, doordat hij niet goed wilde eten. Ik heb eerst rijst geprobeerd, maar na iets daarvan gegeten te hebben, weigerde hij verder. Toen werd het met pisang geprobeerd: deze liet hij gewillig in zijn bek stoppen maar wierp die later weer uit. Brood had hij nog het liefst. Den geheelen dag klonk zijn snel herhaald, zacht en rond: *koe-koe-koe*, etc. Als hij wilde eten, schudde hij met zijn kop snel heen en weer. Hij was 65 cm lang, zijn vlucht bedroeg 93 cm. De bovendeelen waren zwart 16 van de 20 slagpennen hadden witte punten. De kuif bestond uit stijve, witte veeren met zwarte basis. De bek was wit, de ooghuid blauw; over den bek lagen een paar borstelige, geheel witte veeren. Hals en borst waren zwart met wit: op de borst overheerschte echter het wit, aan den buik het zwart. De staart was zwart, de pooten waren grijs.

Van de inlandsche namen in West-Borneo kan ik alleen met zekerheid vermelden dien van *boekokok* (Embaloehers) en dien van *boeloe* (Kantoeks).

Volgens de Embaloehers is het een kwade vogel. Er bestaat een verhaal, als zou deze vogel eigenlijk den kop hebben van een anderen vogel. Volgens genoemde Dajaks komt hij ook wel voor in de lage streken, maar toch meer in het bergterrein, dat de Batang-Loepars bewonen. Hij zou, volgens hun zeggen, zeer onverdraagzaam zijn tegen andere vogels.

Neushoornvogels zijn in de binnenlanden van Borneo talrijk en ofschoon de Dajak nog al eens graag hun nesten uithaalt, heeft men, gezien de zeer dunne bevolking, zich hierover niet ongerust te maken. De staartveeren vormen een geliefkoosd sieraad. In het leven der Batang-Loepars speelt in het bijzonder *Buceros rhinoceros* een zeer groote rol en hun kenjalang (= enggang) feesten worden dan ook met vele en luisterrijke ceremonieën gevierd. Het is hier evenwel de plaats niet daarover verder uit te weiden.

Pontianak, Aug. 1936.

Fig. 5. *Berenicornis comatus* — Martinoes
foto v. d. schr.] (W. Borneo).

J. DUNSELMAN.